

Oborově specifický kompetenční rámec DĚJEPISU

Verze 1.0

Autorský kolektiv pod vedení doc. K. Činátla (FF UK)

Tento text vzniknul za podpory projektu Podpora Rozvoje Učitelských Kompetencí (PRoUK), registrační číslo: CZ.02.02.XX/00/23_019/0008385

OBLAST 1: VYUČOVANÉ OBORY A JEJICH ZPROSTŘEDKOVÁNÍ ŽÁKŮM A ŽÁKYNÍM		
Kompetence 1.1: Rozumím vyučovaným oborům a dále se v nich rozvívím		
Úroveň	Body specifikující kompetenci (převzato z obecného rámce, zůstává neměnné; specifický rámec toto neuvádí).	Nové body specifické pro konkrétní obor (vznikne 0 až 5 bodů pro každý bod uvedený v podbarveném sloupci vlevo. Pokud postačuje obecná formulace z obecného rámce, nepřidává se žádný bod. Pokud nepostačuje, přidají se specifické body.). Pro vznik specifických bodů doporučujeme využít níže uvedené výzkumné otázky:
Úroveň 1: Absolvent/ka učitelství	1. Mám ve vyučovaných oborech znalosti a dovednosti, které mi umožňují efektivně plánovat a realizovat výuku (viz 2. oblast kompetencí).	Orientuji se v základních historických tématech a konceptech historiografie a promýšlím jejich zapojení do výuky. Dokážu plánovat a strukturovat výuku do širších celků (např. tematicky, chronologicky), přičemž zohledňuji aktuální stav historiografického poznání. Promýšlím, jak dané historické téma (např. reformace) propojit s vhodnými historiografickými koncepty (např. zbožnost, sekularizace), abych dosáhl/a vzdělávacích cílů. Pokouším se v rámci popularizace oboru zpřístupnit historická témata, přičemž dodržuji klíčové oborové postupy. Seznamuji žáky a žákyně s různými historiografickými přístupy k danému tématu, aby porozuměli otevřené povaze poznání minulosti (multiperspektivita, aktérství).
	2. Mám pozitivní vztah k vyučovaným oborům, zajímám se o jejich vývoj a budoucnost	Sleduji aktuální populárně-naučnou a odbornou produkci. Zapojuji do výuky poznatky současné historiografie a uvědomuji si, že mohou být výsledkem spolupráce s dalšími obory (interdisciplinarita). Promýšlím, jak zapojit do výuky i starší historiografii, která dokládá proměnlivost přístupů k daným tématům. Promýšlím, jak do výuky zapojit ukázky historiografické práce, aby žáci a žákyně získali představu o tom, jak historici a historičky poznávají minulost. Sleduji aktivity odborných institucí, jež popularizují historiografii ve veřejném prostoru (např. univerzity, muzea, galerie, knihovny, archeoskanzeny a další paměťové instituce).
	3. Rozumím tomu, jak ve vyučovaných oborech vzniká (vědecké) poznání, využívám spolehlivé oborové zdroje informací a kriticky	Umím vyhledávat aktuální historiografické poznatky k vyučovanému tématu a předpokládám různé přístupy k jeho výkladu.

	zdroje informací hodnotím.	Ovládám práci s historickými prameny, znám základní metody práce s nimi a jsem schopen/na vyhledávat vhodné prameny pro aktivizační výuku. Orientuji se v základních problémech spojených s tím, že historiografie rekonstruuje minulost prostřednictvím pramenů, a její poznání tak má interpretativní povahu. Uvědomuji si, že historické poznání určuje perspektiva, z níž do minulosti nahlížíme, a že se do něj promítají i dobové a současné hodnoty. Rozumím interpretativní povaze historiografie a jsem její přístupy schopen/na porovnat se zobrazováním minulosti v historické popkultuře.
	4. Umím ve vyučovaných oborech využívat moderní technologie.	Zapojuji v rámci výuky moderní technologie, zejména pokud jde o práci s prameny (v návaznosti Klíčové kompetence digitální v RVP). Znám základní principy pro práci s audiovizuálními zdroji ve výuce dějepisu. Umím efektivně zapojit dostupné internetové zdroje informací do výuky. Používám generovaný obsah AI s ohledem na aktuální výzvy a standardy v historiografii, přičemž zohledňuji právní a etické souvislosti.
	5. Orientuji se ve vztahu vyučovaných oborů a kurikula na různých stupních vzdělávání.	Rozumím historickým tématům (např. národní hnutí) a historiografickým konceptům (např. identita), abych je diferencovaně zapojil do výuky a propojil s očekávanými výsledky učení v RVP. Přiřadím k jednotlivým výstupům RVP aspoň dvě aktuální odborné či popularizační publikace (monografie, článek ad.), které dané historické téma či historiografický koncept rozvíjí a pomáhají mi při realizaci daného výstupu v rámci výuky. Umím pojmenovat rozdíly a podobnosti v kurikulárním základu historického vzdělávání na všech stupních školy, zejména z hlediska výchozí situace založené v předešlém vzdělávacím cyklu.
Úroveň 2: Začínající učitel/ka	6. Reflektuji úroveň vlastních kompetencí ve vyučovaných oborech, jsem si vědom/a limitů těchto oborů i svých vlastních a kontinuálně se ve vyučovaných oborech vzdělávám	Pravidelně se účastním vzdělávacích akcí z oboru historiografie či jiného příbuzného oboru (archeologie, archivnictví, etnologie, muzejnictví ad.). S uvádějícím učitelem reflektuji rozvoj vlastních oborových kompetencí (např. při dalším vzdělávání, zapojování aktuálních poznatků současné historiografie do výuky, plánování výuky či výběru vhodných historických témat a historiografických konceptů). Účastním se opakovaně aktivit odborných institucí, jež popularizují historiografii ve veřejném prostoru (např. univerzity, muzea, galerie, knihovny, archeoskanzeny a další paměťové instituce).
Úroveň 3: Zkušený/á učitel/ka	7. Rozumím souvislostem vyučovaných oborů s jinými obory a průřezovým konceptům, které jsou společné více oborům.	Zapojuji do výuky témata, která žákům a žákyním objasňují vztah historiografie k příbuzným oborům, jež se také zabývají výzkumem minulosti (např. archeologie, archivnictví, etnologie, muzejnictví ad.). Cíleně realizuji projekt, který propojuje více oborů či vzdělávacích oblastí a v jehož středu stojí historické téma.

		Jsem schopen/na v kurikulu najít opory pro mezipředmětovou spolupráci mezi dějepisem a ostatními obory či vzdělávacími oblastmi.
	8. Rozumím terminologii, konceptům a vnitřním souvislostem vyučovaných oborů natolik, že dokážu efektivně plánovat a realizovat výuku také pro nadané a mimořádně nadané žáky s hlubokým zájmem o daný obor.	Jsem schopen navrhnout úpravu ŠVP v návaznosti na aktuální poznatky historiografie. Rozumím tomu, jak volba historických témat a historiografických konceptů ovlivňuje podobu historického vzdělávání na kurikulární úrovni (např. při tvorbě ŠVP). Při výběru historických témat a historiografických konceptů odlišuji různé úrovně zájmu žáků a žákyň o obor a jsem schopen/na adekvátně tomu diferencovat náročnost výuky, čímž podporuji rovné příležitosti ve vzdělávání. Ve vyučovaném tématu dovedu vytvořit aspoň dvě úrovně složitosti při práci s dobovými prameny (jednu základní pro všechny a druhou zvýšenou pro žáky s hlubokým zájmem). Doporučuji odbornou literaturu, témata a možnosti oborové inovace výuky dalším kolegům a kolegyním, a to jak v rámci vlastní instituce, tak i skrze další profesní síť (např. oborové asociace, učící se komunity).
Kompetence 1.2: Didakticky zprostředkují obsah vyučovaných oborů žákům a žákyním v souladu s jejich vzdělávacími potřebami.		
Úroveň 1: Absolvent/ka učitelství	1. Srozumitelně a fakticky správně zprostředkují obsah vyučovaných oborů žákům a žákyním na příslušném stupni vzdělávání v souladu s jejich vzdělávacími potřebami, tj. obsah didakticky transformují.	Znám současnou didaktiku dějepisu, rozumím didaktickým konceptům a metodám a promýšlím jejich zapojení do výuky. Znám vymezení dějepisu v Rámcovém vzdělávacím programu, rozumím pojmům jako kompetence, gramotnosti, průřezová témata, očekávané výsledky učení, historické myšlení, badatelství a promýšlím jejich zapojení do obsahu výuky. Znám metody zjišťování vzdělávacích potřeb žáků a žákyň, promýšlím jejich využití, abych zjistil/a předporozumění minulosti (prekoncepty) a stanovil/a si vzdělávací cíle v konkrétní třídě. Vybírám z vzdělávacího obsahu výuky témata, která odpovídají věku a potřebám žáků a žákyní a podporují jejich zájem o dějepis. Orientuji se v aktuální nabídce dějepisných vzdělávacích pomůcek, rozpoznávám, jaké didaktické koncepty a metody využívají, a návazně promýšlím vhodnost jejich využití ve výuce.
	2. V rámci didaktické transformace efektivně vytvářím příležitosti pro učení a využívám vhodné vyučovací metody a prostředky pro učení, např. učební úlohy, situace, modely a modelové příklady, a informační zdroje, včetně digitálních (viz také kompetence 2.2).	Vymezuji v rámci výuky vzdělávací cíle a vztahuji je ke klíčovým dějepisným tématům (jako je např. kolonialismus), konceptům historického myšlení a očekávaným výsledkům učení dle RVP. Dokážu zvolené dějepisné téma vztáhnout k současnosti, připojuji k němu didakticky zpracované zdroje, jež podporují aktivní přístup žáků a žákyň k výuce, a otevírám ho formou problémové otázky. Volím adekvátní didaktické metody a transformuji je do konkrétního postupu práce.

		Znám různé metody a prostředky, které mohou podpořit aktivní zapojení žáků a žákyň do výuky, a promyslím jejich využití. Při plánování výuky myslím i na hodnocení, promyslím, jak u jednotlivých tematických celků stanovit kritéria pro zpětnou vazbu na výkony žáků a žákyň.
	3. Zprostředkuji žákům a žákyním souvislosti mezi oborovou teorií, reálnými jevy a životní praxí, včetně aktuálního dění (viz také kompetence 2.3).	Uvědomuji si význam dějepisu pro rozvoj a fungování demokratické společnosti a dokážu navrhnout, jak v rámci výuky konkrétně rozvíjet aktivní občanské postoje žáků a žákyň. Obsah výuky vztahuji k aktuálním společenským tématům, a osvětluji tak jejich historické souvislosti, abych žákům a žákyním ilustroval využitelnost dějepisného vzdělání v současném životě. Dokážu žákům a žákyním osvětlit, jak pracuje historik či historička a jak se to odráží ve způsobu práce ve výuce dějepisu. Snažím se rozpoznat příliš zjednodušené nebo zkreslené představy o povaze historického poznání a na základě konkrétních důkazů a logických argumentů je kriticky analyzovat a korigovat. Uvědomuji si hodnotový rozměr vztahu k minulosti a jsem schopen/na jej žákům a žákyním ilustrovat na aktuálních příkladech zpřítomňování historie ve veřejném prostoru, abych kultivoval/a jejich postoje k minulosti.
	4. Vyučované obory zprostředkovávám jako otevřené a stále se vyvíjející, a jako provázané s dalšími obory; ne jako uzavřené a izolované soubory vědění.	Rozumím povaze historiografického poznání a dokážu jeho otevřenost a proměnlivost vysvětlit žákům a žákyním. Promyslím, jak do výuky zapojit aktivizační metody, abych prostřednictvím badatelských otázek a činností žákům a žákyním zprostředkoval/a otevřenost historického poznání. Uvědomuji si provázanost dějepisu s dalšími obory a dokážu konkrétně navrhnout, jak by se spolupráce mezi obory mohla realizovat. Znám témata současné historiografie, rozumím jejím metodám a využívám tyto znalosti a kompetence při plánování vzdělávacího obsahu výuky. Sleduji vzdělávací aktivity paměťových institucí, knihoven či neziskových organizací a promyslím možnosti jejich zapojení do výuky.
Úroveň 2: Začínající učitel/ka	5. Pracuji s prostředím pro učení žáků, včetně digitálního, tak, aby podporovalo jejich učení ve vyučovaných oborech (viz také 3. oblast kompetencí)	Nechávám žáky a žákyně vyjádřit preference ohledně témat a způsobu práce a následně tyto podněty zapojuji do výuky, abych podpořil/a motivaci třídy. Vytvářím podporující a respektující prostředí, kde žáci mohou vyjadřovat své názory, pokud neporušují právní řád ČR, a diskutovat o dějepisných tématech, aniž by se obávali nedostatečných faktografických znalostí, přičemž zohledňuji různé sociální a kulturní kontexty jejich pohledů. Využívám různá média (audio, film, fotografie, obraz, text) a technologie, abych podpořil/a aktivní zapojení žáků a žákyň do výuky.

		Snažím se výkony žáků a žákyň hodnotit na základě kritérií, která stanovujeme společně s ohledem na různé pojetí chyb v dějepise (např. nehodnotím pouze ne/znalost dat, oceňuji i dílčí interpretace historických událostí). Navrhuji i vzdělávací cíle, které motivují žáky k aktivnímu a informovanému podílu na kultivaci lokálního veřejného prostoru, například prostřednictvím údržby či záchrany kulturních památek nebo aktivit zaměřených na udržitelnost a rozvoj místní komunity.
	6. Pracuji s předporozuměními (prekoncepty), včetně chybných porozumění (miskonceptů), která žáci a žákyně mají o klíčových pojmech ve vyučovaných oborech, a s častými chybami a překážkami pro porozumění obsahu.	Nechávám žáky a žákyně, aby formulovali prekoncepty a miskoncepty ohledně dějepisných témat. Často využívám didaktickou teorii (např. koncept historického myšlení - příčina a následek), abych rozvíjel žakovské porozumění klíčovým dějepisným tématům (jako je např. revoluce). Častěji zapojuji do výuky aktivizační metody (při badatelské práci se zdroji) a vedu žáky a žákyně k tomu, aby soudy o minulosti formulovali podloženě a na základě jasných kritérií. Vytvářím příležitosti, kdy mohou žáci a žákyně bezpečně zpochybnit vlastní miskoncepty (např. o objektivním poznání dějin), a rozvíjím jejich kompetenci klást kritické otázky a reflektovat vlastní vývoj v porozumění historii. Citlivě otevírám kontroverzní témata, v debatě respektuji různé žakovské pohledy, pokud neporušují právní řád ČR.
	7. Vhodně využívám oborově-didaktické koncepty specifické pro vyučované obory, a to zejména při plánování, realizaci a reflexi výuky a v procesu zpětné vazby a hodnocení (viz 2. a 4. oblast kompetencí).	Rozumím klíčovým dějepisným tématům (např. diktatura a autoritativní režim) a konceptům historického myšlení a využívám je při plánování, realizaci a reflexi výuky, abych naplnil vzdělávacích cíle stanovené v ŠVP. V rámci plánování výuky často pracuji s dějepisnými pojmy (např. modernizace) a vztahuji je ke konceptům historického myšlení (např. trvání a změna), čímž vyvažuji chronologický, tematický a kompetenční přístup ke strukturaci učebního plánu. Snažím se koncepty historického myšlení integrovat do konkrétního postupu práce, přičemž vymezuji kriteriální úrovně jejich naplnění, současně ponechávám prostor k sebehodnocení a k vzájemnému vrstevnickému hodnocení. Využívám zpětnou vazbu z kolegiálních hospitací k reflexi vlastní výuky. Snažím se dějepisná témata (např. vliv člověka na proměny životního prostředí) žákům a žákyním představit v nadoborových souvislostech a zapojuji do výuky mezipředmětové vazby.
Úroveň 3: Zkušený/á učitel/ka	8. Vedu žáky a žákyně ve vyučovaných oborech ke kritickému uvažování a k tvůrčí činnosti a etickému jednání.	Cíleně vytvářím v rámci výuky příležitosti, kdy žáci a žákyně mohou rozvíjet aktivní občanské postoje a reflektovat význam dějepisu pro rozvoj a fungování demokratické společnosti. Nechávám žáky a žákyně, aby tvůrčím způsobem vyhledali a kriticky analyzovali relevantní zdroje a vytvořili vlastní dějepisný výstup (např. komiks, článek na web školy, video, artefakt ad.). Záměrně vytvářím bezpečné prostředí, kde mohou žáci a žákyně diskutovat o historických tématech, a rozvíjím jejich kompetenci podloženě argumentovat a tolerovat jiný názor.

		Opakovaně vedu žáky a žákyně k tomu, aby rozlišovali různé příčiny událostí a dokázali díky tomu lépe promýšlet dopady současných i budoucích rozhodnutí. Tvůrčím způsobem zapojuji žáky a žákyně do aktivit v lokálním veřejném prostoru, jež rozvíjejí jejich aktivní občanskou angažovanost a vztah k místní komunitě.
	9. Zprostředkovávám žákům a žákyním průřezová témata a koncepty, které jsou společné více oborům; případně vyučuji také mezioborově, tematicky	Opakovaně vedu žáky a žákyně k tomu, aby vnímali nadoborové souvislosti dějepisných témat. Kooperuji s vyučujícími z jiných škol a zapojuji se do učících se komunit pedagogů. Umím kooperovat s pedagogy z předmětové komise jiných oborů, jsem otevřený/á tandemové spolupráci s vyučujícími jiných oborů a dokáži navrhnout a realizovat mezipředmětový projekt. Mám přehled o vzdělávacích oblastech RVP, uvědomuji si souvislosti mezi vzdělávacími obory a dokážu vybraná dějepisná témata uchopit mezioborově ve spolupráci např. s geografii, výchovou k občanství, českým jazykem a literaturou či výtvarnou výchovou aj. Orientuji se v nabídce vzdělávacích aktivit v lokalitě (např. v místní knihovně), znám paměťové instituce a neziskové organizace, zabývající se minulostí a dokážu posoudit kvalitu jejich vzdělávacích programů a zapojuji je do výuky.
	10. Mám ucelenou koncepci výuky na příslušném stupni vzdělávání ve vyučovaných oborech, a to včetně koncepce výuky žáků a žákyní se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně nadaných a mimořádně nadaných.	Podílím se na tvorbě ŠVP v užší koncepční skupině mezioborové spolupráce, případně v roli školního koordinátora/ky ŠVP. Průběžně poskytuji kolegům a kolegyním podporu při tvorbě tematického plánu, při reflexi výuky a poskytuji jim metodickou podporu (doporučuji literaturu, vzdělávací materiály či kurzy). Průběžně pracuji s mapou učebního pokroku a přizpůsobuji ji individuálním potřebám žáků. Systematicky reflektuji vlastní praktickou výuku, průběžně vyhodnocuji efektivitu užitých metod a přizpůsobuji výuku aktuálním potřebám žáků a žákyní. Sídlím své zkušenosti s komunitou pedagogů včetně lektorování kurzů DVPP, aktivně se zapojuji do iniciativ pro podporu kvality vzdělávání.

Širší komentář (cílem je vysvětlit význam uvedených kompetencí a podložit jej výzkumnou evidencí, zejména empirickými výzkumy dokládajícími pozitivní dopad na učení žáků, či k osvědčené odborné praxi):
Kompetence 1.1: Rozumím vyučovaným oborům a dále se v nich rozvíjím
Komentář (max. 1500 slov):

Komentář doplňuje kontext pro historiografické kompetence absolventa/ky učitelství dějepisu. Nejprve osvětluje specificky oborové znalosti a dovednosti, které souvisejí s naplňováním cílů dějepisného vzdělávání. Návazně tyto oborové kompetence vztahuje k specifikům historiografie jako vědy. Postupné osvojování a další rozvoj těchto kompetencí je součástí profesního vývoje od absolventa/ky učitelství dějepisu, přes začínající až ke zkušeným vyučujícím.

Učitel/ka dějepisu potřebuje historiografické znalosti a dovednosti, které jsou prakticky využitelné ve školním prostředí. V případě znalostí je klíčová schopnost učitele/ky vybrat relevantní vzdělávací obsah z rozsáhlé škály historické faktografie. Výběr historického tématu by měl zohlednit několik kritérií. Učitel/ka vychází z aktuálního historiografického poznání. Zároveň volí historické téma, které má vztah k aktuální společenské situaci (např. téma informační revoluce v důsledku vynálezu a rozvoje knihtisku souvisí se současnou informační revolucí způsobenou digitálními médii). Zohledňuje přitom klíčová témata současné historiografie (např. zájem o historické proměny krajiny v rámci enviromentálních dějin), aby odpovídalo očekávaným výsledkům učení v RVP. Učitel/ka při výběru vzdělávacího obsahu zároveň vyvažuje a propojuje perspektivy českých, evropských a světových či globálních dějin. Když se např. učitel/ka věnuje dopadům kolonialismu a dekolonizace, může do globální perspektivy zapojit témata, jež se dotýkají českých dějin - např. vývoz z ČSSR do postkoloniální Afriky (např. Angola) či reflexe moderních dějin Vietnamu perspektivou vietnamské menšiny v ČR.

Praxi historiografie formují historická témata a výzkumné otázky, které se historici a historičky snaží uchopit či zodpovědět pomocí dostupných pramenů. Při analýze a interpretaci zdrojů je klíčová role použité metody, přičemž výzkumníci mohou vybírat z celé řady možných přístupů. Z toho důvodu jsou pro historickou vědu důležité historiografické koncepty, které ovlivňují způsoby kladení výzkumných otázek a formují konkrétní metodický postup analýzy a interpretace pramenů. Volba historiografického konceptu utváří identitu konkrétního výzkumu podobně jako zvolené historické téma (historik/čka např. zkoumá transformaci československé společnosti po roce 1989 pomocí orální historie). Tyto historiografické koncepty jsou významné i pro učitele/ky, neboť obdobně, byť na jednodušší úrovni, vymezují rámec, v jehož kontextu žáci a žákyně rozumějí minulosti. Příkladem takového historiografického konceptu mohou být dějiny každodennosti, které vyvažují konvenční důraz na politické události a jejich významné aktéry tím, že akcentují téma z běžné každodenní praxe, začleňují do dějin “obyčejné lidi” a ukazují žákům historickou změnu na příkladech z každodenní praxe. Z výše rozvedených důvodů je důležité, aby se absolvent/ka učitelství dějepisu orientoval/a v základních historiografických konceptech a promýšlel/a možnosti, jak je promítat do konkrétních postupů dějepisné výuky. Učitel/ka se např. inspirovat historiografickými koncepty dějin žen a genderu, a využije tak při výuce o komunistickém Československu příběhy žen, které zohledňují téma emancipace a ukazují genderové nerovnosti v dobové společnosti (takto pojaté lekce nabízí portál Paměť žen).

Základní charakteristikou dobrého učitele/ky je pozitivní vztah k vyučovanému oboru. Tento kladný postoj se zakládá na průběžném zájmu o obor a sledování aktuálních trendů. Historiografie se totiž neustále vyvíjí, reaguje na aktuální společenská témata, přizpůsobuje se možnostem nových technologií, formuluje nové badatelské otázky a dále rozvíjí metody, jak zkoumat minulost. Začínající učitel/ka průběžně sleduje vývoj a proměny oboru a zohledňuje tyto posuny při výběru historických témat a při aplikaci historiografických konceptů do výuky. Ve veřejném prostoru se můžeme setkat s miskoncepty (chybná porozumění oboru), které předpokládají, že lze znalost historie objektivizovat a že se zakládá na uzavřeném souboru fakt a závěrů. Překonání těchto miskonceptů představuje důležitý cíl dějepisného vzdělávání. Historiografie má otevřenou povahu, a tak předpokládá průběžnou aktualizaci oborových znalostí a dovedností.

Klíčovou kompetencí vyučujících dějepisu a společenských věd je porozumění tomu, jak se ve veřejném prostoru utváří obraz minulosti. V tomto kontextu je důležité pečlivě vybírat témata a problémy vhodné k výuce a umět cíleně redukovat objem „faktografie“. Historické vědění totiž není v pramenech jednoduše k nalezení – vzniká prostřednictvím otázek, které pramenům klademe. Práce s prameny a informačními zdroji je proto zásadním pojítkem mezi historiografií a školním dějepisem.

Moderní výuka dějepisu neslouží pouze k předávání informací, ale rozvíjí schopnost žáků porozumět současnému světu skrze historické poznání. To však nelze bez solidního metodologického zázemí, které musí být součástí přípravy učitelů/ek. Dlouho byl vztah školního dějepisu k historiografii redukován na přenos poznatků ve zjednodušené formě, což vedlo spíše k memorování než k pochopení. Kritika tohoto přístupu vedla k větší autonomii dějepisné výuky, která má dnes své vlastní cíle, metody a koncepty.

Studium učitelství dějepisu proto musí spojovat hluboké oborové znalosti s didaktickými teoriemi a praxí. Historiografie, jako multiparadigmatický obor, čerpá z různých metod napříč humanitními, společenskovědními i přírodními vědami – od kulturní antropologie po genetiku. Učitelé by měli být schopni zprostředkovat tuto pestrost i ve školní výuce a zahrnout různé formy historických svědectví – nejen texty a obrazy, ale i film, hudbu, komiks či veřejný prostor.

Technologie výrazně proměnily jak výzkum, tak prezentaci historie. Budoucí učitelé musí rozumět nejen nástrojům jako je digitalizace, AI nebo lidar, ale i mediálním formátům, které historické události popularizují – od filmů a her po podcasty. Tyto podoby historie ve veřejném prostoru je třeba do výuky aktivně začleňovat, nikoli se jím vyhýbat.

Klíčovým úkolem vyučujících je také výběr a strukturování vzdělávacího obsahu. Ten je rámcově určen kurikulárními dokumenty (RVP), ale jeho konkrétní podobu definuje učitel skrze ŠVP. Aby mohl tento obsah smysluplně naplnit, musí mít vyučující nejen znalosti oboru, ale i schopnost argumentovat volbu témat vůči škole, rodičům i veřejnosti.

Současná didaktika i aktuální kurikulární reforma vzdělávání v ČR zdůrazňuje klíčové kompetence (digitální, kulturní, komunikační aj.) získávané průběžně ve vzdělávacím procesu. Učitel/ka proto klade nárok na budování čtenářské, historické či digitální gramotnosti a kultivaci demokratického smýšlení dětí a dospívajících. Zde sehrává společenskovědní oblast vzdělávání (včetně dějepisu) klíčovou roli coby prostor, v němž je možné tyto dovednosti integrovat do výuky prostřednictvím aktivizačních metod. Taková výuka od učitele/ky vyžaduje nejen pečlivou volbu vyučovaných témat v rámci ŠVP (viz výše), ale zejména zohledňování historiografických konceptů, bez nichž není diskuse o minulosti ve výuce možná (každodennost, gender history, mikrohistorie, paměť a vzpomínání, sociální či kulturní dějiny, historická popkultura, dějiny médií a technologií aj.). To vše předpokládá zejména uvědomění, že v hodinách pracujeme se sdílenými obrazy minulosti, které nejsou nikdy definitivní a v očích různých generací jsou proměnlivé. Učitel/ka proto vede žáky a žákyně k odpovědnému postoji k dějinám a rozvíjí u nich dovednosti, díky nimž rozpoznají zjednodušená, nepodložená či manipulativní tvrzení, která se zdánlivě opírají o historické argumenty. I proto jsou historiografické koncepty a současná historiografie nutnou součástí kompetenční profesní přípravy učitelů/ek.

Zatímco začínající učitel by měl být připraven tvořit výuku na základě aktuálního poznání a oborových konceptů, zkušený pedagog by měl své znalosti udržovat a dále rozvíjet – nejen pro výuku samotnou, ale i pro budování mezipředmětových vazeb a spolupráci s paměťovými institucemi. Zásadní je průběžné sledování popularizační i odborné literatury a mediálních formátů a jejich reflexe ve výuce.

Pokročilí vyučující pak hrají důležitou roli v inovaci školních vzdělávacích programů, realizaci projektové výuky a šíření zkušeností mezi kolegy, například jako oboroví metodici. Díky znalosti aktuální historiografie a efektivní didaktice umějí obhájit smysl výuky dějepisu nejen uvnitř školy, ale i navenek – v debatách s rodiči, zřizovateli či médii. Stávají se tak sebevědomými a respektovanými osobnostmi, které aktivně přispívají k popularizaci historie a kvalitního dějepisného vzdělávání.

Tento komentář se pokouší stručně popsat, jaké oborové znalosti a dovednosti by měl/a při studiu na VŠ získat absolvent/ka učitelství dějepisu. Zároveň zohledňuje návazný rozvoj kompetencí směrem k úrovním začínající a zkušený/á učitel/ka. Pro širší kontext a další informace můžete využít záložku na webu Asociace pro didaktiku dějepisu, kde naleznete podrobnější vysvětlení vztahu historiografie a didaktiky dějepisu, odkazy na domácí i zahraniční odbornou literaturu a doporučení na vhodné přístupy k popularizaci vědy. Obsah webu je průběžně doplňován, a seznamuje tak s aktuálním stavem oboru.

Kompetence 1.2: Didakticky zprostředkují obsah vyučovaných oborů žákům a žákyním v souladu s jejich vzdělávacími potřebami.

Komentář (max. 1500 slov):

Komentář doplňuje kontext pro oborově didaktické kompetence absolventa/ky učitelství dějepisu. Nejprve osvětluje obecné cíle dějepisného vzdělávání, návazně zasazuje kompetence do souvislostí s RVP a oborově didaktickou teorií. Doplňuje klíčové mezníky profesního vývoje od absolventa/ky učitelství dějepisu, přes začínajícího ke zkušenému učiteli/ce.

Dějepis poskytuje žákům a žákyním znalosti a kompetence, díky nimž kriticky zacházejí s informacemi a zaujímají odpovědné občanské postoje. Žáci a žákyně si uvědomují, že se historické myšlení nezakládá pouze na znalosti faktů, ale vyžaduje aktivní kladení otázek, badatelskou činnost se zdroji a podloženou argumentaci závěrů. Rozvíjí tak svou historickou gramotnost. Absolvent/ka učitelství dějepisu si v průběhu studia osvojuje kompetence, díky nimž dokáže tyto cíle na základní úrovni naplnit.

Základní úroveň naplnění cílů předpokládá, že se absolvent/ka orientuje v současném stavu historického poznání a uvědomuje si jeho konstruovanost a otevřenost. Rozumí klíčovým dějepisným tématům a pojmům a snaží se je didakticky zprostředkovat žákům a žákyním, přičemž využívá koncepty historického myšlení a zohledňuje očekávané výsledky učení stanovené v RVP. Zná a využívá různé výukové metody a oborové vzdělávací pomůcky. Snaží se propojit vzdělávací obsah s aktuálními problémy a objasnit významy minulosti pro přítomnost. Orientuje se v metodách hodnocení a promýšlí jejich využití v praxi.

V dějepise poskytujeme žákům a žákyním dostatečné množství znalostí a dovedností nejen výkladem a memorováním faktografie, ale také aktivizačními metodami, jimiž efektivněji rozvíjíme historickou gramotnost. Tehdy nejsou žáci a žákyně jen pasivními příjemci uzavřených znalostí, ale aktivně a tvůrčím způsobem se podílejí na utváření významu dějepisného učiva, což zvyšuje i jejich zájem o výuku.

Absolvent/ka potřebuje didaktickou teorii, aby promyšleně zprostředkoval/a historické znalosti do konkrétního postupu výuky. Znalost této teorie je nutnou podmínkou pro průběžnou reflexi pedagogické praxe. Učitel/ka průběžně reflektuje průběh výuky a přemýšlí nad tím, nakolik jsou zvolené postupy efektivní a zda se daří dobře formulovat a následně naplňovat cíle vzdělávání. Při reflexi výuky využívá nejen vlastní zkušenosti z praxe, ale získává zpětnou vazbu od zkušenějších kolegů, či pracuje s odbornou literaturou.

Při úvahách o cílech dějepisného vzdělávání je potřeba zohlednit i současnou společnost a její vztah k historii. Rozvoj digitálních technologií radikálně rozšířil a demokratizoval přístup k informacím, což ovlivňuje i školní dějepis. Internet (včetně AI) zpřístupňuje množství různorodých obsahů spojených s historií a školní dějepis by měl u žáků a žákyň rozvíjet schopnost s nimi kriticky pracovat. Historie má důležité místo v současné popkultuře a nabízí se konzumentům v různorodých mediálních formátech (komiksy, filmy, memy, počítačové hry, včetně tvorby založené na AI ad.). Obsahy na internetu a popkulturní produkty spoluutvářejí sdílené představy o minulosti, přičemž mohou tíhnout k jednostranným, nepodloženým závěrům a k prezentistickým výkladům minulosti. Absolvent/ka učitelství dějepisu proto reflektuje, jak fungují dějiny ve veřejném prostoru. Promýšlí, jak aktivně zapojit technologie a popkulturní produkty do výuky, aby rozvíjel/a historické myšlení žáků a žákyň a vybavil/a je kompetencemi, díky nimž budou s obsahy zacházet obezřetně a s kritickým odstupem.

Absolvent/ka rozumí tomu, jak je vzdělávací obor Dějepis a šířeji oblast Člověk a společnost popsána v kurikulárních dokumentech a využívá kurikulem stanovené cíle a pojmy při plánování, průběhu a reflexi výuky. Prakticky se tato kompetence aplikuje třeba při výběru učiva a formulování vzdělávacích cílů v návaznosti na kurikulum. Absolvent/ka dokáže vybírat vzdělávací obsah, který má vazbu na očekávané výsledky učení a volit i účinné evaluační strategie, které ověřují, nakolik bylo vzdělávacích cílů dosaženo. Kurikulární dokumenty zdůrazňují, že se žáci a žákyně seznamují s historickým vývojem, s důležitými jevy a procesy, aby porozuměli tomu, jak historie formovala společnost, ve které aktuálně žijí. Návazně tomu se absolvent/ka učitelství pokouší vztahovat dějepisná témata k současnosti, aby v rámci výuky osvětlil historické souvislosti aktuálních problémů a ilustroval žákům a žákyním využitelnost dějepisného vzdělání v životě.

Absolvent/ka se snaží naplňovat vzdělávací cíle na různých úrovních výuky (hodina, tematický celek, plán na školní rok) a rozlišovat je při plánování. Vedle postupného osvojování si vzdělávacího obsahu hraje v tomto procesu klíčovou roli rozvoj žakovských kompetencí. Absolvent/ka si osvojuje nové pojetí vzdělávacího obsahu, který kromě oborové složky obsahuje i kategorii základních gramotností, průřezových témat a hlavně klíčových kompetencí. Absolvent/ka se učí jak tyto kategorie integrovat a od zkušenějších kolegů také plánovat jejich postupný rozvoj.

Vedle RVP představuje další důležitý rámec pro výuku oborově didaktická teorie. Absolvent/ka rozumí (ne)výhodám různých přístupů k dějepisnému vzdělávání. Orientuje se v aktuální situaci české didaktiky dějepisu, kde došlo k přizpůsobení zahraničních teorií založených na rozvoji historické gramotnosti místním podmínkám. Čeští didaktici a didaktičky ověřovali jejich efektivitu v rámci projektu Dějepis plus a s pomocí dat z provozu aplikace HistoryLab. Průběžnou debatu o didaktické teorii koordinuje Asociace pro didaktiku dějepisu, která sdružuje pedagogy z VŠ, SŠ i ZŠ a pravidelně pořádá odborné konference. Český model vymezuje historickou gramotnost ve dvou oblastech: historickém myšlení a badatelských činnostech. Níže rozvedené pojmy absolvent/ka využívá při plánování, průběhu i vyhodnocení výuky.

Historické myšlení žáků a žákyň dějepis rozvíjí ve čtyřech základních oblastech: příčiny a důsledky, trvání a změna, dobové perspektivy a vztah k minulosti. Tyto koncepty představují klíčové otázky, které si nad historií klademe a jejichž prostřednictvím rozumíme tomu, co se v minulosti stalo:

- *Proč se události dějí a jaké mají dopady?*
- *Jak porozumět složitým historickým procesům?*
- *Jak lépe porozumět lidem, kteří žili v minulosti?*
- *K čemu jsou dějiny?*

Historické myšlení si můžeme představit jako základní způsoby uvažování o minulosti. Žáci a žákyně si ve výuce dějepisu osvojují kompetence, díky nimž rozpoznávají příčiny a důsledky historických dějů; uvědomují si, proč něco v dějinách přetrvává a jiné se mění; vnímají historii z dobové perspektivy aktérů; rozlišují různé typy vztahování se jednotlivců i společnosti k minulosti. Historické myšlení má i etický rozměr, neboť dobové lidské jednání i současné vztahování k minulosti má vždy hodnotový kontext. Cílem dějepisu je i kultivace hodnotových postojů žáků a žákyně.

Badatelské činnosti představují základní způsoby práce se zdroji (historickými prameny), jejichž nácvik vede k rozvoji historické gramotnosti. Dějepis učí bádát a zkoumat zdroje s historickou tematikou. Český model vymezuje šest hlavních badatelských činností:

- *Zkoumáme povahu zdroje.*
- *Popisujeme zdroj/e.*
- *Zohledňujeme dobové souvislosti.*
- *Vysvětlujeme význam.*
- *Porovnáváme a třídíme zdroje.*
- *Sestavujeme podloženou odpověď.*

Badatelské činnosti se rozvíjejí úměrně věku. Představují konkrétní praktické úkony, jež vedou k zodpovězení klíčových i dílčích otázek. Osvojením těchto činností žáci a žákyně rozvíjejí kompetence kritického myšlení. Zkoumají kdo, kdy a pro koho konkrétní zdroj informací vytvořil. Zvažují okolnosti jeho vzniku a návazně vyhodnocují, jak to ovlivňuje jeho informační hodnotu. Popisují všechny důležité detaily a určují, které jsou klíčové pro porozumění významu zdroje. Při vyvozování závěrů zohledňují, jak dobové okolnosti ovlivňují porozumění informacím obsaženým ve zdroji. Přemýšlí nad tím, co popsané prvky znamenají, a rozhodují, které z prvků přispívají k zodpovězení otázky. Využívají informace i z dalších různých zdrojů, přičemž hledají shody a rozdíly. Na základě shromážděných informací a svých znalostí vyvozují závěry a interpretují význam historických událostí a jevů. Sestavují odpověď na klíčovou otázku a odkazují přitom na zdroje a svá předchozí zjištění o nich.

Důležitou součástí didaktické teorie zaměřené na rozvoj historické gramotnosti je konceptuálně ukotvená výuka a kritériální hodnocení. Absolvent/ka má teoretické znalosti o možnostech kompetenčně orientované výuky a je připraven/a vytvářet specifické příležitosti pro učení v reakci na různorodé vzdělávací potřeby žáků. Má teoretické znalosti o nastavování kritérií úspěchu při badatelských činnostech a rozvoji historického myšlení. Je schopen/na v rámci výuky vytvářet situace, kdy mu/ji žáci a žákyně poskytují důkazy o učení. Jako začínající učitel/ka průběžně ověřovuje tyto postupy v pedagogické praxi.

Profesní vývoj učitele/ky dějepisu má svou specifickou dynamiku, která se odráží ve vývoji kompetencí na jednotlivých úrovních rámce: absolvent/ka, začínající, zkušený/á učitel/ka. Absolvent/ka má jen omezenou možnost ověřit si znalosti a kompetence utvářené v rámci vysokoškolského studia v pedagogické praxi. Náslechové, průběžné a souvislé praxe se většinou zaměřují na práci ve třídě navíc v časově omezeném formátu, a tak má absolvent/ka jen malou zkušenost s hodnocením výkonů žáků a žaček či s poskytováním zpětné vazby. Má omezenou příležitost poznat fungování předmětové komise, pedagogického sboru či interakci s rodiči. V této souvislosti je klíčové, aby absolvent/ka vnímal/a konkrétní mezníky v profesním vývoji učitele/ky a průběžně reflektoval/a posuny ve svých znalostech a kompetencích.

V případě dějepisu se profesní vývoj odráží v několika klíčových oblastech. Pro začínajícího učitele/ku může představovat výzvu kritériální hodnocení a související kompetence, popsané výše. Začínající učitel si v praxi ověřuje, že dokáže ve třídě srozumitelně stanovit cíle dějepisného vzdělávání a propojit je s konkrétními kritérii, na jejichž základě poskytuje žákům a žákyním zpětnou vazbu k výsledkům jejich práce. V dlouhodobější perspektivě identifikuje posuny na úrovni historické gramotnosti, žáci a žákyně rozvíjejí porozumění na úrovni jednotlivých konceptů a zlepšují se i v badatelských činnostech. Funkční “společenská smlouva” nad dějepisem se odráží v zájmu žáků a žákyně o předmět, v jejich motivaci, ochotě klást otázky a vnášet do výuky vlastní témata. Vývoj kompetencí na úrovni zkušeného/é učitel/ky souvisí se schopností aktivně spolupracovat s dalšími vzdělávacími institucemi (modelově s místním muzeem). Důležitou roli hraje při podpoře začínajících učitelů/ek a vytváření klimatu školy. Zkušený/á učitel/ka dokáže koordinovat činnosti spojené s výukou dějepisu na konkrétní škole (tvorba a průběžná revize ŠVP, aktuální oborová debata, projektové aktivity, mezipředmětová spolupráce) a zvládne sdílet zkušenosti a inspirovat kolegy i v rámci učicích se komunit.

Tento komentář se pokouší stručně popsat, jaké kompetence by měl/a při studiu na VŠ získat absolvent/ka učitelství dějepisu. Zároveň zohledňuje návazný rozvoj kompetencí směrem k úrovním začínající a zkušený/á učitel/ka. Pro širší kontext a další informace můžete využít záložku na webu Asociace pro didaktiku dějepisu, kde naleznete podrobnější vysvětlení didaktické teorie, odkazy na domácí i zahraniční odbornou literaturu a doporučení na vhodné vzdělávací pomůcky. Obsah webu je průběžně doplňován, a seznamuje tak s aktuálním stavem odborné debaty na poli didaktiky dějepisu.